

İSTANBUL

İNSANİ VE TOPLUMSAL KALKINMA PROGRAMI
Kırsal ve Kentsel Kalkınma

POLİTİKA NOTU

TÜRKİYE'DE
GIDA ENFLASYONU
VE TARIM

GÖKÇE ŞENCAN

EKİM 2022-003

YAZAR

Gökçe ŞENCAN

**FRIEDRICH
EBERT
STIFTUNG**

IstanPol bu çalışmanın
hazırlanmasındaki katkılarından
dolayı Friedrich-Ebert-Stiftung
Vakfı Türkiye Temsilciliği'ne
teşekkür eder. www.festr.org

GÖKÇE ŞENCAN

Gökçe Şencan kimya-biyoloji mühendisliği ile moleküler biyoloji ve genetik üzerine lisans eğitimini Koç Üniversitesi'nde tamamlamıştır. Çevre ekonomisi ve politikası üzerine gerçekleştirdiği yüksek lisans eğitimini ise University of California, Santa Barbara'da yapmıştır. Şu anda ABD'de su ve iklim politikaları araştırmacısı olarak çalışmaktadır.

Tüm hakları saklıdır. İstanbul Politik Araştırmalar Enstitüsü'nün izni olmaksızın bu çalışmanın hiçbir kısmı elektronik ya da mekanik yollarla çoğaltılamaz.

Bu çalışmada ifade edilen görüşler yazarlara aittir ve IstanPol ve Friedrich-Ebert-Stiftung Vakfı'nın kurumsal görüşleri ile kısmen veya tamamen örtüşmeyebilir.

TÜRKİYE'DE GIDA ENFLASYONU VE TARIM

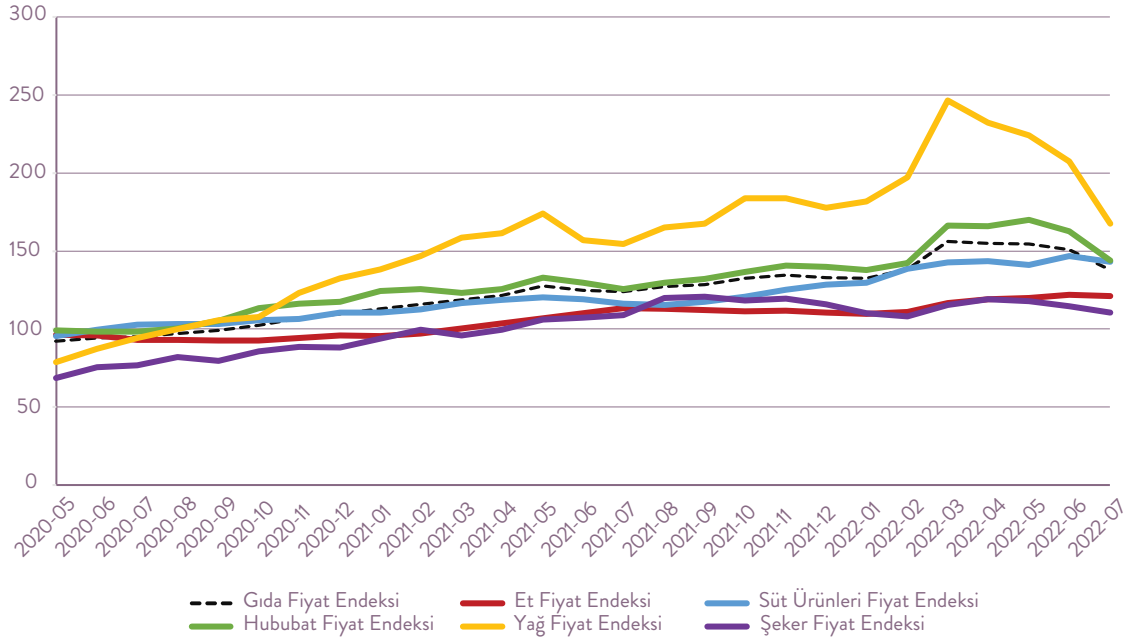
Gıda fiyatları, pandeminin başından beri artmakta ve enflasyonu besleyen önemli faktörlerden biri olarak öne çıkmaktadır. Türkiye’de yükselen gıda fiyatları da, siyasi yöneticiler tarafından dünya genelindeki yüksek enflasyona bağlanmakta ve diğer ülkelerden pek farklı değilmiş gibi lanse edilmektedir. Dünya genelindeki enflasyonun etkileri Türkiye’de gözlemlense de, birçok belirti Türkiye’deki gıda enflasyonunun dünyanın geri kalanına göre oldukça yüksek bir seviyede seyrettiğine işaret etmektedir. Bu politika notunda, Türkiye’deki gıda enflasyonu diğer ülkelerin oranlarıyla karşılaştırılacak, enflasyon gıda ürünleri düzeyinde incelenecek, enflasyonun olası sebepleri tartışılacak ve sonuç olarak Türkiye’deki gıda-enflasyon kriziyle mücadele için politika önerileri sunulacaktır.

DÜNYADA VE TÜRKİYE’DE GIDA ENFLASYONUNUN KARŞILAŞTIRILMASI

Gıda fiyatları, dünya genelinde pandeminin başından beri halihazırda artış göstermektedir. İlk olarak pandemi döneminde tedarik zincirindeki aksamalar nedeniyle, sonrasında da Rusya’nın Ukrayna’yı işgaliyle birlikte temel gıda ürünlerinin uluslararası piyasalara ulaşması giderek zorlaşmıştır. Bunların yanında, pandeminin başından beri süregelen küresel enerji krizi hem yakıt hem de gübre fiyatlarını arttırarak gıda ürünlerinin üretimini ve taşınmasını daha da pahalı hale getirmektedir. Bu koşullara bağlı olarak Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Örgütü (The Food and Agriculture Organization of the United Nations, FAO) Gıda Fiyat Endeksi, Mayıs 2020 ve Temmuz 2022 arasında yüzde 50 oranında yükselmiştir.¹ Endeksin yükselmesindeki en büyük pay sahibi yüzde 113’lük fiyat artışıyla yağlar² olurken şeker (yüzde 61) ve süt ürünleri (yüzde 50.1) de endeksi yukarı çeken faktörler olmuştur (Şekil 1).

Gıda fiyatları, pandeminin başından beri artmakta ve enflasyonu besleyen önemli faktörlerden biri olarak öne çıkmaktadır.

Küresel düzeyde gıda fiyatlarındaki yükselişe sebep olan tüm bu faktörler şüphesiz Türkiye’de de gıda fiyatlarının artışına katkıda bulunmuştur. Fakat dünyanın geri kalanıyla karşılaştırıldığında, Türkiye’deki gıda enflasyonunun küresel eğilimlerin ötesinde bir dereceye ulaştığı ve Türkiye’ye özgü bir gıda krizi yaşandığı görülmektedir. Ekonomik İşbirliği ve Kal-

ŞEKİL 1: FAO GIDA FİYATI ENDEKSİ (REEL DEĞERLER)

Kaynak: FAO Food Prices Index

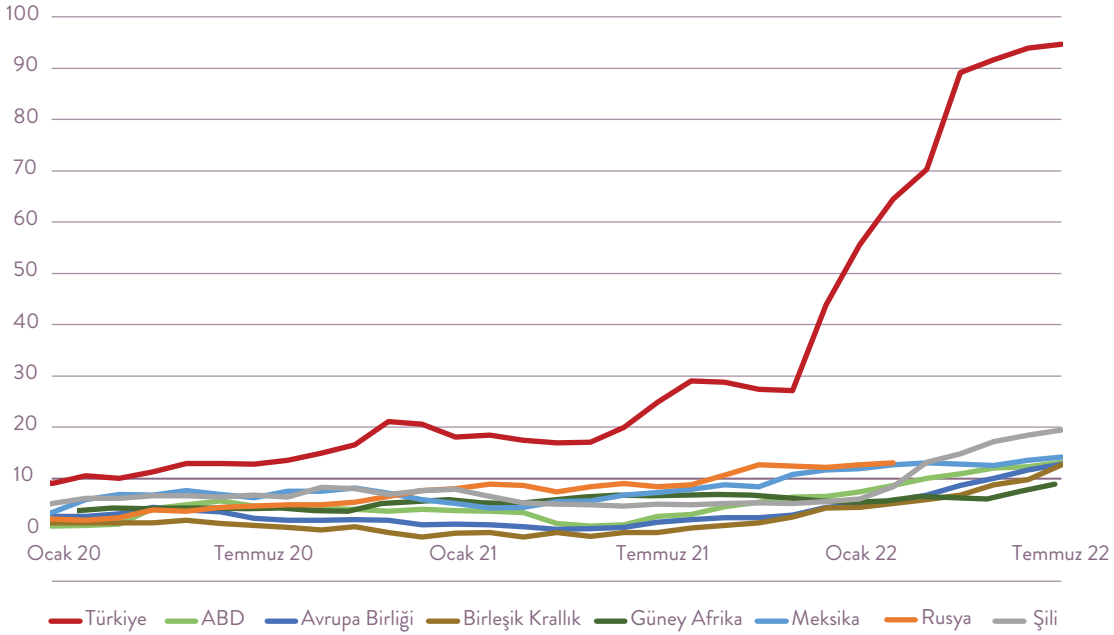
Notlar: Endeks değerleri, 2014-2016 ortalamaları 100'e endekslenerek hesaplanmıştır.

Fakat dünyanın geri kalanıyla karşılaştırıldığında, Türkiye'deki gıda enflasyonunun küresel eğilimlerin ötesinde bir dereceye ulaştığı ve Türkiye'ye özgü bir gıda krizi yaşandığı görülmektedir.

kınma Örgütü (Organisation for Economic Co-operation and Development, OECD) verilerine göre, Türkiye'deki gıda fiyatları Mayıs 2020'den beri yüzde 136 oranında artış göstermiştir. Türkiye'deki gıda krizinin büyüklüğünün bir başka belirtisi ise MetroPOLL anket şirketinin "Türkiye'nin Nabzı Şubat 2022" anket sonuçlarında ortaya çıkmaktadır. Buna göre, halkın yüzde 50'den fazlası geçinebilmek için öğün azalttığını, yüzde 32'si zaman zaman aç kaldığını, yüzde 62'ye yakınıysa et tüketimini azalttığını belirtmektedir.³

Hem diğer gelişmekte olan hem de gelişmiş ekonomilerle karşılaştığımızda, Türkiye'deki gıda enflasyonu Şili, Meksika ve ABD gibi ülkelerde gözlemlenen gıda fiyatlarındaki artıştan birkaç kat daha yüksek seviyededir. Bu ülkelerdeki gıda fiyatları bir önceki yılın aynı ayına göre (örneğin Temmuz 2021'den Temmuz 2022'ye kadar yaşanan artış) incelendiğinde, Türkiye'deki enflasyonun pandeminin başından itibaren zaten diğer ülkelere göre daha yüksek seviyede seyrettiği, Kasım 2021'den itibaren de katlanarak büyüdüğü görülmektedir (Şekil 2).⁴

ŞEKİL 2: GIDA FİYATLARINDA ÖNCEKİ YILIN AYNI AYINA GÖRE DEĞİŞİM (%)

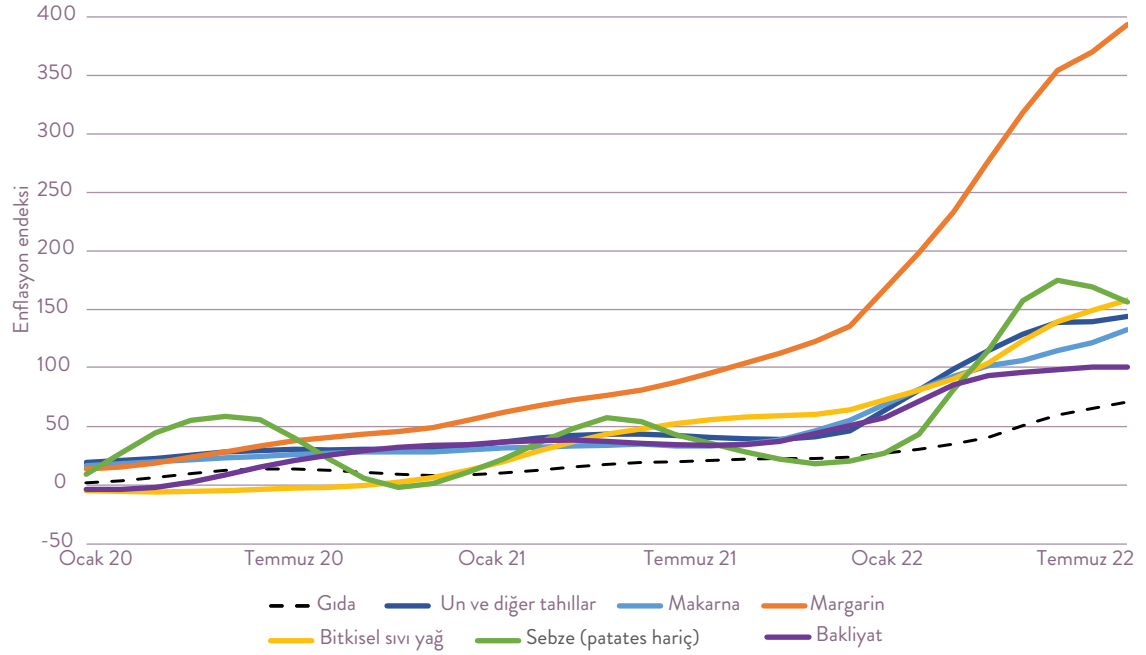
Kaynak: OECD

GIDA ENFLASYONUNA SEBEP OLAN BİTKİSEL ÜRÜNLER

Gıda enflasyonu, Türkiye’de Eylül 2020’den beri Tüketici Fiyat Endeksi’nden (TÜFE) daha yüksek seviyede seyrederek enflasyonu yukarı çeken harcama kategorilerinden birine dönüşmüş durumdadır. Gıda enflasyonunu yukarı çeken bitkisel ürünlere daha detaylı bakıldığında tahıllar (un, toz bebek maması ve bulgur), makarna, bakliyatlar (nohut, yeşil ve kırmızı mercimek, kuru fasulye), sebzeler (patates gibi yumru sebzeler hariç) ve bitkisel yağlar (margarin, zeytinyağı, ayçiçeği yağı) enflasyonu besleyen temel bitkisel gıda ürünleri olarak öne çıkmaktadır. Bu ürünlerin tümünün, ama özellikle sebze ve margarin fiyatlarının, Kasım 2021’den itibaren daha keskin bir şekilde arttığı görülmektedir.⁵ Şekil 3’teki veriler Şekil 1’le karşılaştırıldığında, FAO endeksinde Mart 2022’den itibaren görülen hububat ve yağ endekslerindeki düşüşün Türkiye’deki aynı kategorilere yansımadağı, aksine bu kategorilerdeki fiyat artışının devam ettiği görülmektedir.

Gıda enflasyonu, Türkiye’de Eylül 2020’den beri Tüketici Fiyat Endeksi’nden (TÜFE) daha yüksek seviyede seyrederek enflasyonu yukarı çeken harcama kategorilerinden birine dönüşmüş durumdadır.

ŞEKİL 3: GIDA ENFLASYONUNUN VE FİYATI GIDA ENFLASYONUNDAN DAHA HIZLI ARTAN ÜRÜNLERİN FİYATLARININ TÜFE'YE KIYASLA DEĞİŞİMİ

Kaynak: TÜİK

Notlar: Veriler, TÜİK'in barçama gruplarına göre endeks rakamları veritabanından alınmıştır. Tüm girdilerin 2015 yılı ortalamaları 100 olacak şekilde yeniden hesaplanmış ve ürünlerin endekslerinin TÜFE'den farkı gösterilmiştir. Mevsimsel dalgalanmaların eğilimler üzerindeki etkisini azaltmak için veriler 6 aylık hareketli ortalama yöntemiyle gösterilmektedir.

GIDA ENFLASYONUNU BESLEYEN FAKTÖRLER

1) Para Politikası ve Küresel Faktörler

Kasım 2021'deki kısımla, Türkiye'nin iç dinamiklerine, hatalı para politikalarına ve sadece gıda değil genel enflasyonu da arttıran diğer sebeplere bağlanabilir. Merkez Bankası'nın Ekim 2021'de aldığı faiz düşürme kararı bu sebeplerin başında gelmektedir. Bu karara bağlı olarak, Türk lirasının dolar ve avro gibi yabancı kurlara karşı değer kaybetmesi hem gıda ithalatını hem de gıda üretimindeki girdileri pahalılaştırarak gıda enflasyonunu körüklemiştir. Buna ek olarak, tarım girdilerinin maliyeti de son yıllarda Türk lirasının değer kaybetmesiyle yükselişe geçmiştir. İthal yakıt, gübre ve tarım ekipmanlarının maliyetindeki kur sebebi artışın yanında elektrik üretiminde kritik bir rol oynayan

Tarım girdilerinin maliyeti de son yıllarda Türk lirasının değer kaybetmesiyle yükselişe geçmiştir.

yan doğalgazın küresel fiyat artışı da tarımsal üretim maliyetlerinin yükselmesine katkıda bulunmuştur.

Türkiye'nin para politikasındaki hatalarının yanında, gıda enflasyonunun Kasım 2021 öncesinde de akran ülkelere göre yüksek seviyelerde seyrettiğine dikkat çekmek gerekir. Örneğin, Ocak 2020'de henüz pandemi ortaya çıkmadan önce, gıda enflasyonunun

**Pandemi ilerledikçe
Türkiye'deki ve diğer ülkelerdeki
gıda enflasyonu farkının
giderek açıldığı görülmektedir.
Temmuz 2022 itibarıyla
Şili'deki gıda enflasyonu yüzde
20 iken, Türkiye'de yüzde 95'e
ulaşmıştır.**

Şili'de yüzde beş iken Türkiye'de yüzde dokuz olduğu dikkat çekmektedir. Pandemi ilerledikçe Türkiye'deki ve diğer ülkelerdeki gıda enflasyonu farkının giderek açıl-

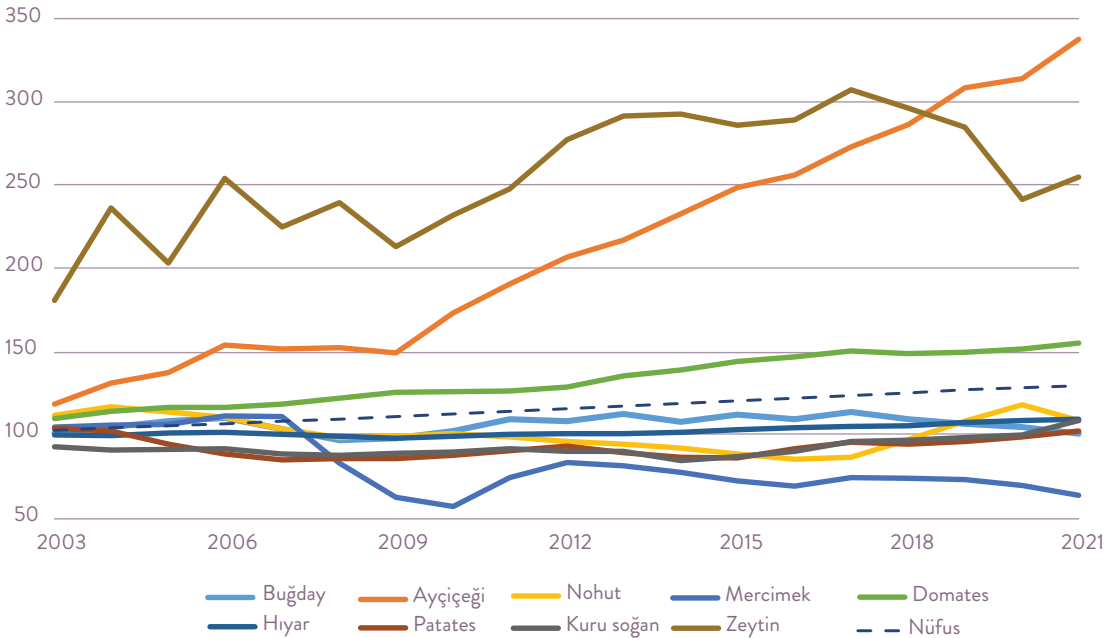
dığı görülmektedir. Temmuz 2022 itibarıyla Şili'deki gıda enflasyonu yüzde 20 iken, Türkiye'de yüzde 95'e ulaşmıştır. Bu durum, gıda enflasyonunun arkasında sadece para politikasının veya küresel faktörlerin olmadığına işaret etmektedir.

2) Uzun Vadeli Tarım Politikası Sorunları

Kasım 2021'deki ani yükselişin yanında, Türk lirasının yıllar içinde değer kaybetmesi ithalatı pahalaştırırken uzun dönemli tarım politikası sorunları da Türkiye'nin ithalata bağımlılığını arttırmıştır. Bu durumun pandemiden hemen önce gözlemlenen enflasyonda rol oynamış olması da mümkündür. Bu politikaların güncel krizdeki rolünü net bir şekilde görmek zor olsa da tarihsel tarım üretimi verileri bu konuda bazı ipuçları sunmaktadır.

Türkiye'nin nüfusu 2001 yılından beri yüzde 30 oranında büyümüş⁶ ama bu büyümeye rağmen çoğu mah-

ŞEKİL 4: TARIMSAL ÜRETİM HACİMLERİNİN NÜFUS ARTIŞIYLA KARŞILAŞTIRILMASI

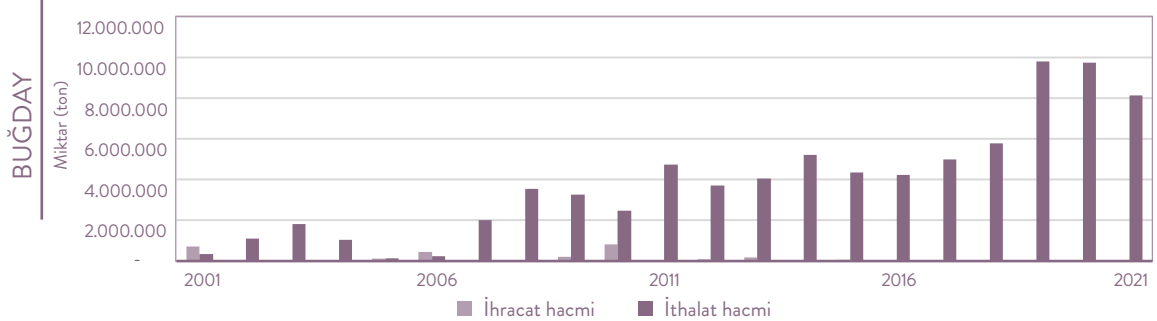
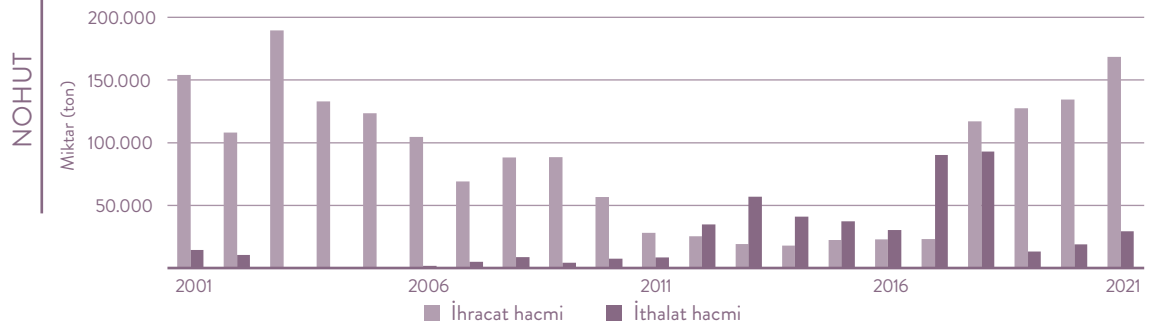
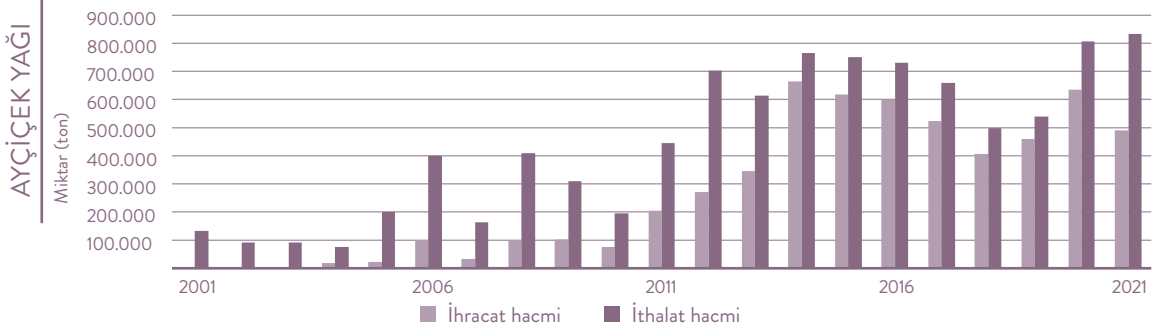
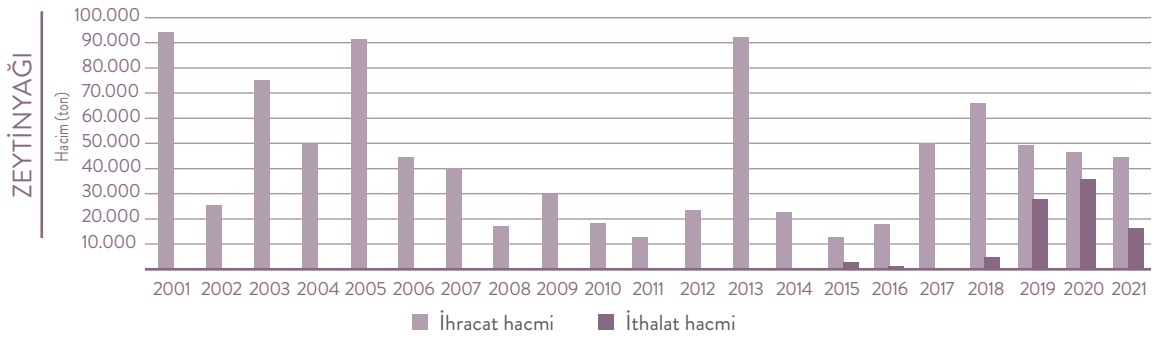

Kaynak: TÜİK (tarımsal üretim), OECD (nüfus)

Notlar: Mabsullerin üretim miktarları, değişikliklerin daha kolay gösterilmesi için 2001 yılında 100'e denk gelecek şekilde yeniden hesaplanmıştır. Dönemsel dalgalanmaların eğilimler üzerindeki etkisinin azaltılması için veriler 3 yıllık hareketli ortalama yöntemiyle gösterilmektedir.

ŞEKİL 5: GIDA ENFLASYONUNDA ROL OYNAYAN BAZI ÜRÜNLERİN DIŞ TİCARET HACİMLERİ

Kaynak: TÜİK Dış Ticaret İstatistikleri

sulün üretim miktarında eşdeğer bir artış gözlemlenmemiştir. Hatta buğday gibi bazı mahsullerin üretimi azalmıştır (Şekil 4). Özellikle, sıvı yağ ve margarin üretiminde kullanılan zeytin ve ayçiçeğinin yanında domatesin üretimi nüfustan daha büyük bir artış gösterse de zeytin üretiminin son beş yılda azaldığı görülmektedir.

Şüphesiz, yerli üretimin nüfusla birlikte artan gıda talebine ayak uyduramaması Türkiye'nin gıda ithalatını arttırmasında da rol oynamıştır.

Şüphesiz, yerli üretimin nüfusla birlikte artan gıda talebine ayak uyduramaması Türkiye'nin gıda ithalatını arttırmasında da rol oynamıştır. Özellikle, 2010'lardan itibaren sıvı yağ (zeytinyağı ve ayçiçek yağı), nohut ve buğday ithalatının yükselişte olduğu görülmektedir (Şekil 5). Buğdayın ithalat hacmindeki büyüme, makarna gibi daha yüksek değerli unlu mamullerin ihracatını karşılama amacı taşısa da,⁷ makarna fiyatlarındaki yüksek enflasyon (Şekil 3) iç pazardaki arzda bir dengesizlik olduğuna işaret etmektedir. Gümrük vergilerinin zaman zaman sıfıra indirilmesinin de fiyat eğilimlerine katkısı bulunmaktadır. Hükümet önce Eylül 2021'de buğday, nohut, mercimek gibi ürünlerin gümrük vergilerini Aralık 2021'e kadar sıfıra indirerek⁸ ve bu önlemi takiben 2022'nin başında buğday, un, sıvı yağ ve mercimek gibi birçok ürünün ihracatını kısıtlayarak gıda enflasyonunun önüne geçmeye çalışmıştır.⁹ Fakat Şekil 3'te de görüldüğü gibi bu kuralların gıda enflasyonu üzerindeki etkisi henüz hissedilmemiştir.

3) İklim Değişikliği

İklim değişikliğinin gıda enflasyonundaki payı da diğer faktörlerle birlikte dikkate alınmalıdır. Son birkaç yılda özellikle Güneydoğu Anadolu ve İç Anadolu bölgelerini etkileyen kuraklığın tarımsal verime olan etkisi inkâr edilemez seviyededir. Bu kuraklığın son iki yılda özellikle buğday, arpa ve zeytin üretimini ciddi boyutlarda etkilediğine dair bulgular mevcuttur.^{10,11,12} Güncel kuraklığın ötesinde, iklim değişikliği modelleri Türkiye'deki kuraklıkların gelecekte daha uzun, ağır ve sık olarak yaşanacağını öngörmektedir. İklim değişikliğinin etkisinin büyüklüğü göz önüne alındığında, tarım ve gıda konusundaki her analize hem güncel hem de yakın gelecekte beklenen iklimsel koşulların dahil edilmesi büyük önem taşımaktadır.

Güncel kuraklığın ötesinde, iklim değişikliği modelleri Türkiye'deki kuraklıkların gelecekte daha uzun, ağır ve sık olarak yaşanacağını öngörmektedir.

POLİTİKA ÖNERİLERİ

Bu bilgilerin ışığında, Türkiye'deki gıda enflasyonunun sadece güncel politik kararların değil, aynı zamanda geçmişteki tarım politikası hatalarının da bir sonucu olduğunu söylemek mümkündür. Yıllar içinde ülke içi tarımsal üretimin nüfus artışına paralellik gösterememesi, gıda tedarikinin özellikle sıvı yağ gibi bazı temel ürünlerde ithalata yönelmesi, Türk lirasının değer kaybetmesiyle tarımsal üretim maliyetinin yükselmesi gibi etkenlerin tamamı güncel gıda enflasyonuna katkıda bulunan faktörler olarak düşünülebilir. Bu politikalar değiştirilmediği sürece gıda enflasyonunun yüksek seviyelerde kalması şaşırtıcı olmayacaktır.

Enflasyonu kontrol altına alma, ithalatı arttırma ve ihracatı kısıtlama çabalarının yanında uzun dönemli tarım politikalarının da gözden geçirilmesi gerekmektedir. Bu politikalara yönelik öneriler şu şekilde sıralanabilir:

- Tarım Bakanlığı ulusal düzeyde ve uzun dönemli bir tarım stratejisi hazırlamalı ve bu stratejilerin uygulamada devamlılığın- dan sorumlu olmalıdır. Stratejide bölgesel doğal kaynak kısıtlamalarını ve iklim değişikliğinin ön- görülen etkilerini açıklamalı, bu koşullara uygun tarım ürünlerinin ne kadar üretilmesi gerektiğini belirlemeli ve çiftçileri bu stratejiyi uygulamaları için teşvik etmelidir.
- Gıda enflasyonunu büyük ölçüde etkileyen bitkisel sıvı yağ, tahıl, sebze ve bakliyatların üretimi için ek destekler ve teşvikler sunulmalı, çiftçilere sunulan destekler arttırılmalı ve geliştirilmelidir.
- Çiftçilerin planlamasını kolaylaştırmak ve ülkede talebin yüksek olduğu ürünlerin yetiştirilmesini sağlamak adına ürünler için fiyat bantları, satın alma kotaları ve garantileri sunulmalıdır.
- Çiftçilerin kooperatif kurması desteklenmeli ve var olan kooperatifler güçlendirilmeli, kooperatiflerin pazarlık gücü korunmalıdır.
- Tarımda modernleşmeye, su ve gübre kullanımını azaltarak kaynakları etkili kullanmaya, iklime dayanlı tarım pratiklerine, maliyet hesaplama ve tarım ekonomisine yönelik düzenli eğitimler düzenlenmelidir. Bu eğitimler çiftçiler için erişilebilir olmalıdır.
- Çiftçilere verilen gübre ve yakıt desteklerinin arttırılmasının yanında kapasite inşası için de destek sunul-

---

Türkiye'deki gıda enflasyonunun sadece güncel politik kararların değil, aynı zamanda geçmişteki tarım politikası hatalarının da bir sonucu olduğunu söylemek mümkündür.

---

malıdır. Ekipman tamirinde ve temininde kolaylık sağlanmalı, çiftçilerin enerji masraflarının azalması için tarlalara ve çatılara güneş paneli desteği verilmelidir. Tarımsal amaçlı kamusal laboratuvarların sayısı arttırılarak çiftçilerin toprak, mahsul ve ettikleri tohumlar konusunda daha fazla bilgi sahibi olmasına olanak sağlanmalıdır.

- Genç çiftçilerin sayısının arttırılması için mevcut programların çerçevesi genişletilmeli, genç çiftçilerin en büyük çiftçi ve üretim kaybını yaşayan şehirlere taşınması için daha cazip finansal imkanlar sunulmalıdır.
- Devlet bankaları desteğiyle tarım kredilerinin küçük çiftçiler için daha erişilebilir olması sağlanmalıdır. Tarım sigortası yaygınlaştırılarak kuraklıktan en ağır etkilenen çiftçilerin mesleklerinde kalması sağlanmalıdır, gerekirse kredi af programları hazırlanma-

lıdır.

- Tarım uzmanlarının sayısının artması için devlet üniversitelerinin ziraat mühendisliği bölümlerine finansal destek verilmeli, başarılı öğrencilerin bu alana yönelmesi teşvik edilmelidir.

Gıda enflasyonuyla baş etmek, genel enflasyonun da kontrol altına alınmasında anahtar rolü oynayabilir. Karar vericiler güncel gıda kriziyle baş ederken, gelecekte de benzer durumların yaşanmaması için Türkiye'de tarımın güçlenmesinin gıda güvenliğinin vazgeçilmez bir ögesi olduğunu anlayarak hareket etmelidir. Türkiye'nin tarım politikalarını iklim değişikliğinin ve bilimsel verilerin ışığında sağlam bir zemine oturtmalı, bunun için ulusal ve devamlılığı sağlanabilecek merkezi bir tarım stratejisi belirlemeli, çiftçileri bu stratejinin ortakları olarak görmelidir.

NOTLAR

- 1 Food and Agriculture Organization of the United Nations, “World Food Situation”, (<https://www.fao.org/worldfoodsituation/foodpricesindex/en/>)
- 2 Ayçiçeği, kanola, palmye vb. yağlar
- 3 Sema Kızıllarlan. (26 Nisan 2022). “Erdoğan, “Hamdolsun çalışmak isteyen herkesin iş bulabildiği bir ülkede yaşıyoruz” dedi, peki rakamlar ne diyor? – “Gençlerin yüzde 65,7’si bir seneden uzun bir süredir iş arıyor”. Medyascope. (<https://medyascope.tv/2022/04/26/erdogan-hamdolsun-calismak-isteyen-herkesin-is-bulabildiği-bir-ulkede-yasiyoruz-dedi-peki-rakamlar-ne-diyor-genclerin-yuzde-657si-bir-seneden-uzun-bir-sure-dir-is-ariyor/>)
- 4 OECD. “Consumer price indices (CPIs) - Complete database”. (https://stats.oecd.org/viewhtml.aspx?datasetcode=PRICES_CPI&lang=en#)
- 5 Grafikte gösterilmeyen fakat fiyatları gıda enflasyonundan daha hızlı yükselen diğer temel gıda maddeleri: tavuk, balık, süt ve tereyağı.
- 6 OECD Data. “Population”. (<https://data.oecd.org/pop/population.htm>)
- 7 BBC News Türkçe. (5 Temmuz 2022) “BM Gıda Görünümü raporu yayımlandı: Türkiye neden en çok buğday ithal eden 3. ülke?” (<https://www.bbc.com/turkce/haberler-turkiye-62052338>)
- 8 Türkiye İhracatçılar Meclisi (TİM). “Bazı Tarım Ürünlerinin İthalatında Yıl Sonuna Kadar Gümrük Vergisi Sıfırlandı” (<https://www.tim.org.tr/tr/duyurular-bazi-tarim-urunlerinin-ithalatinda-yil-sonuna-kadar-gumruk-vergis>)
- 9 DW. “Buğday fiyatlarındaki artış dizginlenemiyor” (4 Mart 2022). (<https://www.dw.com/tr/bu%C4%9F-day-fiyatlar%C4%B1ndaki-art%C4%B1%C5%9F-dizginlenemiyor/a-61021684>)
- 10 Sayime Başkanı. (23 Mayıs 2022). “Kuraklık ve rekolte kaybı ihracatı riske attı” Sözcü (<https://www.sozcu.com.tr/2022/ekonomi/kuraklik-ve-rekolte-kaybi-ihracati-riske-atti-7150349/>)
- 11 NTV. (23 Haziran 2021). “Kuraklık zeytini vurdu: Yüzde 50 rekolte kaybı bekleniyor”. (<https://www.ntv.com.tr/ekonomi/kuraklik-zeytini-vurdu-yuzde-50-rekolte-kaybi-bekleniyor,SGVuR2bZ2kmzaN6s0CUB-Gg>)
- 12 Bloomberg. (2 Haziran 2022). “Türkiye, meteorolojik ve zirai kuraklık yaşıyor” (<https://www.bloomberght.com/turkiye-meteorolojik-ve-zirai-kuraklik-yasiyor-2307643>)

İSTANPOL
İSTANBUL
POLİTİK ARAŞTIRMALAR
ENSTİTÜSÜ

www.istanpol.org [istanpolinst](https://twitter.com/istanpolinst) [istanpolinstitute](https://facebook.com/istanpolinstitute)